

De Bock Stefan
Master Geschiedenis
Stamnummer: 20055077
Acadamiejaar 2008-2009

Erkenning voor “onze helden van den IJzer”?

**De oud-strijders van de Eerste Wereldoorlog en
de Belgische maatschappij (1918-1923).**

Masterproef ingediend voor het behalen van de graad:
Master in de Geschiedenis

Promotor: dr. Antoon Vrints
Vakgroep Nieuwste Geschiedenis
Faculteit Letteren en Wijsbegeerte
Universiteit Gent

Samenvatting

De oorlog was voor alle tijdgenoten een mijlpaal in hun leven; in het bijzonder had de oorlogservaring een grote impact op de levenswandel van de oud-strijders uit de ‘Groote’ Oorlog. De vraag die hier centraal komt te staan, is **welke maatschappelijke positie deze oud-strijders in de periode 1918-1923 zouden innemen**. Deze vijf naoorlogse jaren werden gekenmerkt door financiële en economische problemen en verschillende politieke vraagstukken van uiteenlopende aard, zoals herstelbetalingen, diplomatie en ook de veteranendossiers. Door te kijken welke macht, welke invloed de oud-strijders konden uitoefenen en uitoefenden bij het zoeken naar een oplossing voor de bovenstaande problemen, maar ook binnen andere dossiers, waar ze interesse voor vertoonden, was het mogelijk hierop een antwoord te formuleren.

Een belangrijke bron was het parlementair debat, dat in de *Annales* en *Documents Parlementaires* verwoord is, terwijl het regeringsstandpunt via de *Ministerraadsnotulen* kon achterhaald worden. Het vertrekpunt was echter het oud-strijdersdiscours, dat ik uit de oud-strijderstijdschriften heb gehaald van de belangrijkste oud-strijdersverenigingen (*F.N.C.-N.S.B.*, *V.O.S.*, *A.N.C.*, *F.N.I.*, *A.O.C.*, ...) en vooral de oud-strijdersidentiteit:

De veteranen projecteerden namelijk een reeks bewonderenswaardige karakteristieken op de groep – Antoine Prost spreekt over de “*esprit combattant*”¹ – waardoor ze een aparte status voor zichzelf schiepen. Er wordt met deze scriptie nagegaan hoe ze deze status gebruikten om beslissingen, die de overheid diende te nemen, naar hun hand te zetten. Belangrijk was het idee dat men een voorbeeldfunctie vervulde door het verdedigen van de burgerlijke waarden. Men creëerde een zelfbeeld van altruïsme, via het discours van de helden, waar echter een hidden agenda achter schuilging: door te benadrukken dat men zichzelf in de strijd had geworpen voor de burgerbevolking, zorgde men indirect voor een in te lossen schuld, een “*dette sacrée*” voor de maatschappij. Van hieruit vertrokken dan de verschillende eisen en claims.

In elk hoofdstuk werd een specifiek oud-strijdersdossier behandeld, met aandacht voor wat de oud-strijders zelf vroegen en wat het uiteindelijke resultaat was. De mate waarin ze de beslissingen konden sturen bepaalde immers hoeveel macht ze hadden en dus welke maatschappelijke positie we hieraan kunnen koppelen.

Men zou materiële eisen stellen vanuit het standpunt dat men speciale rechten verworven had door hun oorlogsinzet: men stelde dit voor als een compensatie, geen beloning. België zat echter in slechte financiële papieren, waardoor de oud-strijders vooral op papier genoegdoening kregen, aangezien de verkregen bedragen ver onder het eisenpakket bleven. Niettemin was er wel een drang binnen het Parlement en regering om voldoening te schenken. De oorlogsinvaliden zouden echter wel genoegdoening krijgen en gulle financiële regelingen verwerven. De bonden engageerden zich dan ook om het onderste uit de kan te vragen.

In een ander dossier zou men eveneens “*jusqu’au bout*” gaan, namelijk voor de amnestieverlening aan veroordeelde oud-strijders (op basis van militaire misdaden). De oud-strijderswereld toonde echter haar verdeeldheid in dit dossier: vooral amnestieverlening aan deserteurs was voor sommige bonden “*not done*”. Toch pleitten de grootste oud-strijdersverenigingen voor amnestie:

¹ A. Prost, *Les Anciens Combattants et la Société Française 1914-1939, Histoire, Sociologie, Mentalités et Idéologies*, Parijs, Fondation Nationale des Sciences Politiques France, 1977, 3 delen.

in hun ogen diende er respect te zijn voor elke veteraan. Op die manier zou men natuurlijk ook het beeld van de held versterken en zo eveneens hun claim op een betere maatschappelijke positie en symbolische erkenning verstevigen. Niettemin zou er slechts geleidelijk een beperkte amnestie toegestaan worden; er dient echter wel op gewezen te worden dat de repressie binnen het legerapparaat veel milder was dan bij onze bureaus.

Een ander element dat in het voordeel van de oud-strijders werkte, was de identificatie van de oud-strijders met België en koning Albert I. Er was duidelijk een patriottische en Belgisch-nationalistische cultus binnen de naoorlogse maatschappij die afstraalde op de veteranen, wat ze versterkten door zelf hierin mee te stappen. Hierdoor zou men de pogingen tot burgerlijke amnestieverlening zeer scherp veroordelen. De *Vlaamse Oud-Strijdersbond* bewees echter niet alleen zijn trouw aan België, maar ook aan Vlaanderen. Dit evenwicht kwam echter op de helling te staan in de periode 1922-1923, zodat na deze overgangperiode de barsten in de oud-strijderseenheid, die we al zagen in andere dossiers, een breuk werd: de *V.O.S.* volgde de Vlaamse Beweging in haar eis tot burgerlijke amnestie voor activisten.

Een pasklaar antwoord op de vraag **welke plaats op de maatschappelijke ladder de oud-strijders zouden innemen** is dus niet voor handen, maar er kunnen wel conclusies getrokken worden uit het bovenstaande onderzoek.

De oud-strijders gingen zelf op zoek naar een betere maatschappelijke positie en erkenning. Binnen de lokale maatschappij zouden ze de status van een **morele elite** krijgen wat ze zelf nagestreefd hadden. Met veel ijver zetten de burgers zich in om genoegdoening te schenken aan de anciens combattants.

Op nationaal vlak, het uiteindelijke onderzoeksniveau, kan men ook duidelijk dit gevoel terugvinden, maar er moeten nuances aangebracht worden. Het aanzien dat de veteranen genoten op lokaal niveau werd op symbolisch vlak duidelijk doorgetrokken. Hun oorlogservaring kwam in het middelpunt te staan bij de herdenkingsceremonieën; het nationaal monument zou hen erkennen als **dé helden van de Eerste Wereldoorlog**.

Maar in de andere dossiers waren de tegemoetkomingen duidelijk minder royaal. We kunnen besluiten dat er grenzen waren aan de erkentelijkheid door de Belgische maatschappij. De naoorlogse economische crisis speelde hier een rol in. Er werd aangetoond dat de voorstellen van de verenigingen afgewezen werden op basis van de financiële situatie van de staat; de problemen die de regering diende op te lossen overschaduwden vaak oud-strijdersclaims, ondanks het feit dat er wel degelijk een drang was hier iets aan te doen. Die drang zou afnemen: **het maatschappelijk aanzien van de veteranen bereikte zijn hoogtepunt vlak na de oorlog**. Het is ook daarom dat we bijvoorbeeld zien dat wetten die financiële compensaties dienden te regelen, voortdurend achterstand opliepen vanaf 1923 en de jaren nadien, en er eigenlijk nauwelijks impulsen kwamen van buiten de oud-strijderswereld om hier iets aan te doen. De jaren '30 bewijzen ook dat de oud-strijders veel van hun morele macht verloren waren: ondanks de grote betogingen tegen de amnestie, zouden ze het onderspit moeten delven. **Men woog dus nauwelijks door op de politieke besluitvorming, tenzij het ging over debatten die strikt binnen de oud-strijderswereld thuis hoorden.**